

Lekeitiar erraldoia Resurreccion Maria de Azkue III

Kludio Barroeta

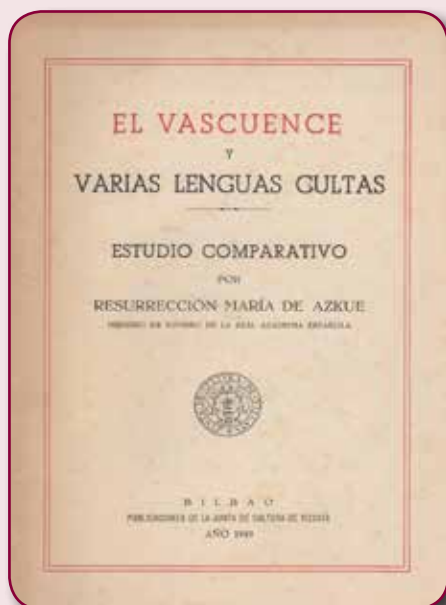
9-Azkue Izlaria.

Erljioko gaietan aski izan baziran Azkuek emondako sermoiak, euskeraz geienak, ez ziran gitxiago izango bere bizi luzean zear emon ebazan itzaldiak, gai oso ezbardinak erabilliz, batez be musikaz eta linguistikaz. Idatzune mugatua danez, garrantzitsuenak soillik aipatuko dodaz emen, argitalpenei esker ezagunak direnak.

Bilboko Euskal Etxean, 1901.eko Otsaillaren 15an, Euskalerra musikaz itzaldi bat emon eban, 14 musikazko adibideekaz urte berean Gregorio Astorekak argitaratu ebana. 1904.eko Irallean itzaldi bi emon ebazan Donostian Probintziako Institutoan, bata 23an, Euskeraren zabalkunde eta euspenerako biderik egokienak gaiari buruz, eta bestea 29an, Euskeraren azentuaz. Itzaldi bi oneik emonaz ondoren, Toursera joan zan Iztegiaren lanekin jarraituteko.

Euskalerraren Alde aldizkarian, 1912.eko Ekainean, oar irakurgarri bat emoten iaku: Bizkaiko erri andienetan 40 itzaldi emongo dauz Azkuek euskeraz. Ez dakigu asmo au bete ba zan edo ez, baña erritaratze lanetarako gizon onek eukan gaitasuna adierazten deusku albisteak. Urte batzuk lenago Kolonian ezkuntzaz artutako oarpenez baliatuz, 1916.eko Apirillaren 12an Bilbon mintzatu zan Oinarrizko Eskola Alemanian gaitaz, bertako eratzalle eta pedagogi bideak azalduz. 1918.eko Urtarrilaren 21ean eta Martxoaren 18an, Euskal Kultur Batzordearen erakuntzapean, itzaldi bi emon ebazan Euskalerra musikaz, urrengo urtean Bilbaina de Artes Graficas etxeak argitara emon ebazanak.

Euskaltzaindia sortu zanean izkuntzaritza ikerketak azaltzeko eskariak gero eta geiago izan ebazan, bear bada. Ala Oñatiko I.Eusko Ikaskuntzaren, 1918an, Euskal fonetikaz mintzatu zan eta Gernikako III.Batzarrean, 1922.eko Iraillaren 13an, bariro izkuntza gaiak erabilli ebazan Euskal Semantika gaia azalduz. Bi Batzarre auetako liburuetan argitaratu ziran itzaldi bi oneik.

Txomin Agirre ondarrutar adizkidea il zanean, idazle onen gorespena egin eban 1920.eko Apirillaren 5an emondako itzaldi batean. Frai Franzizko Gasteizkoari be itzaldi bat zuzendu eutson Begarako Erreal Seminarioan 1922.eko Martxoaren 9an.

Musika gaiak bultzatzen eben ikusi dogunez, on Resurreccionen ikeketarako leia. Arlo onetan 1928.eko Azaroaren 21an Gazteizko Eliz Musika Jardunaldietan itzaldi bat emon eban gai orretaz Tradizioa gure elizako erri musikan, biltzar egunetako kronika liburuan, bertan kantaturiko musikalanen eranskin batekin, argitaratu ebana.

10. Azkue folklorista.

Ikusi dogunez, folklore ikerketarako zaletasuna sortu iakon Azkueri abadegai garaian, beraz Jose Migel Barandiaran jaunak 1920an Gazteizko Abadegaitegian Eusko Folklor Elkarte sortu orduko. 1884 geroztik saiatu zan Azkue erriarengandik zuzenean folklore gaiak biltzen edozein paradaz baliatuz. Azkueren musika artxiboan anitz kuaderno, blok, liburu, partitura etabar gordetzen dira bizian zear pillatu ebazank. Baserriz baserri. Zartegietan edo bere poltsikotik ordaintzen ebazan gastu andiekin eratutako billeretan egiten ebazan oarpenez beterik dagoz eskuizkribu oneik. Ordurako zarrak ziranaz aukeratutako atso eta agureak beraiengandik ikasitako gaiak benetan antzinekoak zirala ikusten eban Azkuek alde batetik eta orrez gañera arrotz izkuntza eta oiturekin nastuta ez egozan euskaldun garbiak zirenez gero euskal kultura jatorraren eredutzat artu zitezkenak.

Bi bilduma andi osatzeko elburua eukan gai guzti oneik: -musikazkoa ta literarioa. Gaztarotik bururatu iakon Azkueri Euskalerriko erri kantu eta jakintzako bilduma bi orreik eratzeta eta bere bizi luzearen zati andi bat lan orretan emongo deusku.

11-Euskal erri Kantategia.

Erromantismoagaz batera sortu zan XIX.mendean erri gaienganako zaletasuna eta ortik etorkon erri bakoitzari, beste gauza batzuen artean, erri melodiak eta kantak bilduteko ardura. Leen euskal bilduma 1826an Gipuzkoako Dantzen doñuekaz Juan Inazio Iztuetak osatu ebana da.

Gero etorriko dira Txaho, Lemazou, Michel eta Villeheliorenak, 1870an Sa-laberrik argitaratu ebana eta Vinson eta Bordesanak. Baña bilduma oneik Ipa-raldeko kantik soillik emoten deuskue, salbuespen batekin: Vinsonenak Gerni-kako Arbola egoaldekoa emoten deusku. Manterola eta Santestebanen bildumak Gipuzkoako kantik argitaratzen dabez. Bizkaiko kantuen leen bilduma Barto-lome Erzillak egin ebana da, gure men-dearen asieran Bilboko Dotesiok argitara emon ebana. Sei kuaderno dira 35 kan-tukin, pianoaren laguntzaz emonak. Oso bitxia da bilduma au.

Resurreccion Maria Azkue leenengo eta Aita Jose Antonio Donostia gero, dira lan astitsu bat leporatuz, Euskal Erriko kantik biltzen dabizenak gure euskal erri musikaren batasunaz. Eta beraien lanak esker oneko saria lortzen dabe. Euskal kantategirik oberena saritzeko leiaketa ba-tera dei egiten dabe 1912an Araba, Bizkaia eta Gipuzkoako Diputazioek. Ordurako bi millatik gora doñu kantu eta dantzarako bilduta eukazan Azkuek eta Vox Populi (Erri aotsa) ezaugarriean 1689 aozko me-

lodiak eta 121 musika galluentzat aurkestu ebazan leiaketara. Aia Donostiak aurkeztu ebana ez zan ain ugaria izan: 499 kanta eta 24 doñu musikagalluentzat.

1915.eko Martxoaren 20an Migel Lo-redo, Aureliano Valle eta Juan Carlos Gor-tazar epaimaikoek Azkueren bildumari leen saria emotea erabaki eben. Aurkeztu-takoen artean milla eta bat kanta eta melo-di aukeratzen dauz onek eta 1920 inguruan Bartzelonan amaika tomotan argitaratzen ditu. Beste kantategi saritua, Aita Donos-tiarena, Madriden argitaratu zan 1921an Euskal Eres Sorta izenburuarekin. Azkue-ren Euskal Kantategia berargitaratu dau 1968an La Gran Enciclopedia Vasca argi-taletxeak facsimilean eta aspaldik agortua dagoen Aita Donostiarena be laster berar-gitaratuko dalakaon gagoz.

Orrez gañera beste lan bat aukeratu eban Azkuek: Kantategitik 200 melodia autatu ebazan eta kantu ta pia-norako armonizatuz, beste Kantategi Berezi

batetan argitaratu ebazan Bartzelonan 1921an. Kantategi oneikaz baeukezan gure musikagilleek zer artu aozko ta musikagalluetarako musikagintza iradotzeko.

Musika folkloriko bilketetan ez zan au bakarria izan Azkuek irabazitako saria. Lizarrako Frai Diegoren IV Mendeurrena ospatu zanean, Lizarra eta Merinaldekoiei leentasuna emonaz, Nafarroako erri kanten bildumarik oberena sarituteko leiaketa bat antolatu zan. Bere bilduma igorri eban Azkuek baña ezaugarria ipintea aztu iakon. Onartu eben lana epai-meikoeak eta postako jatorria kontutan artuz “Bizkaia” ezaugarria jarri eutsoen bere kabuz. Azkuena izan zan saria irabazi ebana eta Aita Hilario Olazaran Lizarragakoak, Lekarozen kaputxino egoanak, urbilsaria lortu eban.

12-Euskalerrriaren Jakintza.

Musikazko fitxekin batera, oitura ta siniskeriak, erri olerkiak, aur jolasak, atso-titzak, esakerak, aokorapilloak, goitizenak, iragarkizunak, ipuin eta irakurgaiak, eta beste, biltzen ebazan Azkuek. Izkuntzari-tzako lanak burutu ebazanean 1932an, gai guzti oneik taiuten asi zan 68 urte ebazalarik eta Easpasa Calpe argitaratzalleari agindu eutson Euskalerrriaren Yakintza lau tomoetako lan itzela argitara ematea.

Leen argitalpena 1935 eta 1947 bitartean kaleratu zan. Argitalpen au presta-

tzeko ainbat argazki eta Inazio Zuluaga, Balendin Zubiaurre, Ginea, Tillac, Goiko, Garabila, Txiki, Molto, Garmendia, Ajubita, Arostegi, Urreta etabar irudigileen marraskiekin baliatu zan.

Idazlan elebidun au laster agortu zan bere mami balotsu eta itxura ederrari esker. Egillea il ondoren bigarren argitalpen bat kaleratu bearrean aurkitu zan argitaratzailla 1959 eta 1971 bitartean. Bigarren argitalpen au be agortua da eta dirudienez laster izango da kalean irugarrena, euskal etnologiako gaiak gero ta eskari geiago deukielako.

Kantategia eta Euskalerrriaren Yakintza burutu ebazanean, amets bat bete eban Azkuek :gerorako bildu ta imprimatu galtzen egoan ondare bat eta berari eta beste folklorista batzuei esker, betirako gorde geinkeana.

13-Azkue musikaria.

Azkueren musikarako nortasuna aztertzen danean uts asko egiten dira, askotan on Resurreccionek berak idatzitako oarretan oñarritzen diralako eta buruz eta arinki idatzirik egozalako. Euskaltzaindiko Artxiboan gordetzen diran lanen eskuizkribuak eta gutunak aztertu ezkeroz, aipatutako errakuntzak zuzendu daikeguz eta bere musigintzako kronologia finkatu, naiz eta laburki liburu onetan emon bear Azkue musikariaren biografia.

Jaioterrian artu ebazan leen ikasketak burutu ostean bere baitan eukan musika senak iradoki eutsozan berberak asaskalditxuak deitzen ebazan musika lantxuak. 1884an konposatu eban leen musika lantxua eta abadetu zan urtean Regina coeli bat musikatu eban, aots bat eta organurako. Salamankan urte berean kantatu zana. Miserere bat be musikatu eban bertan, 1891.eko Aste Santuan abestu ebana. Meza bat be musikatu eban eta orkestako laguntza ipinteko asmoa be ba eukan. Baña musikalan guzti oneik ez dabe gerokoeak agertuko deuskuen iradokimen eta teknika.

1888.eko neguan, Bilbon kokatzen danean, asten da Azkueren benetako musika eskuntza Jose Sainz Basaberekin armonia ikasten dabillenean. Egia esan, eztauka

denbora askorik estudio orreitarako, bere leen Gramatikaren prestakuntzak (1891) eta beste lan batzuk ez dautsoelako asti askorik emoten. Baña astiunetan eta Euskaltzaindiko Artxihoan gordetzen diran koaderno batzuetan, Hauptman, Paer, Ubeda, Aldega, Benito, Eslaba, Arriola, Altuna, Cherubini, Mozart, Schuber, Goikoetxea, Ledesma, Victoria etabar musikagillen eliz musikalanak kopiatzen dauz. 1890an Arriaga Antzokian Wagnerren Lohengrin entzun eban, betirako Azkueren musika eredia biurtuko zana.

1895.eko otsaillaren 2an estrainatzen dau leen lan profanoa: Vizkaytik Bizkaira, Astuik urte berean argitaratu ebana. Iturribideko Langilleen Patronatoan antzestu zan zarzuela au. Bere lan onen mezuak emon eutsozan Azkueri “egunkari liberalen aldetik ainbat irain, azken baten oore biurtzen diranak...” 1897an estrainatu ebazan Azkuek beste zarzuela bi elebidunak: Eguzkia nora eta Sasi eskola, azken au Martxoaren

1ean, Jardinez kaleko Euskaldun Biltoki gela nagusian. 1898.eko Otsaillaren 20an antzetzuko dau toki berean Pasa de Chimbos eta gerotxoago, urte berean, Colonia Inglesa. Azkueren leen ekintza pedagogikoei loturik da-

goz lan guzti oneik. Eztau barriro gai au erabiliko 1917an Aitaren Beldur antzestu arte.

Baña ez dau Azkuek bertan bera musikazko eziketa izten eta bide onetan jarraitzeko polifonia klasikoari eusten dautso. Charles Bordeseekin arremonetan asi da eta Parisen argitaratzen diren Tribune de Saint-Gervais aldizkaria eta Polifoniaren Antologia eskuratzen dauz. 1897an musikazko kuaderno batzuk argitaratzen dauz, Euskerazko Eresiak, erri kanta armonizatuekaz eta Eleizarako Eresiak, aotsetarako eliz kantuekaz. Euskal musikarekin arremonetan asita egoan Bordes musikagilleak, 1896an La Musique populaire des Basques itzaldia emonda eukan eta, Azkueren lan auek eskuratzen dauz eta 1897.eko Ekainaren 7an zera idazten deutso: Obeziñak direnik ezin det esan baña musikarako joera bat eta gerorako itxaropen andi bat agertuten dabe. Lan egin bearko dozula argi dago, baña lan ez egitea bekatu astuna izango litzake”. 1897.eko Abustuaren 21ean eta 22an Donibane Loitzunen antolatu ziran Euskal Tradizioaren Festetan, Bordesek Azkueren onetariko lanen batzuen batzu kantatu eragin ebazan.

Jarraituko du →

